

HINDISTONDA BRITANIYA MUSTAMLAKACHILIGI DAVRIDA ZAMONAVIY SHIFOXONALARNING PAYDO BO'LISHI

Maxmudov Temirxon Toxirjon o'g'li
*Toshkent viloyati pedagoglarini yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi
Ijtimoiy fanlar kafedrasida katta o'qituvchisi.*
E-mail: Temirxontarix@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada Hindistonda zamonaviy tibbiyot markazlari va tibbiyot yo'nalishi bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlovchi o'quv yurtlari tashkil etilishi. Zamonaviy tibbiyotning paydo bo'lishiga sabab bo'lgan muammolar, epidemiyalar, tropik kasalliklar. Ushbu shifoxona va tibbiyot ta'lim markazlarining Hindiston va Pokistondagi zamonaviy tibbiyotga asos bo'ganligi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Madras tibbiyot kolleji, Frederik Adams, Butunhind gigiena va sog'liqni saqlash instituti, pandit, Kalkuttadagi Tibbiyot kolleji, Qirol Edvard tibbiyot kolleji, Lahor tibbiyot maktabi.

Annotation: In this article, the establishment of modern medical centers and educational institutions training qualified specialists in the field of medicine in India. Problems, epidemics, tropical diseases that led to the emergence of modern medicine. It was studied that these hospitals and medical education centers were the basis of modern medicine in India and Pakistan.

Key words: Madras Medical College, Frederick Adams, All India Institute of Hygiene and Public Health, pandit, Calcutta Medical College, King Edward Medical College, Lahore Medical School.

Kirish. Hindiston jahonning qadimgi sivilizatsiyalaridan biri shakillangan va bugungi kunda ham dunyoda eng ko'p aholi, o'ziga xos madaniyat va diniy e'tiqodiga ko'ra qolgan davlatlardan farqlanadi. Hindistonda qadimdan barcha fanlar, astronomiya, matematika kabi aniq fanlar bilan birga tibbiyot xam taraqqiy etgan. Hindiston tibbiyoti besh ming yillik tarixiy ananalarga ega va bugungi kunga qadar jaxon tibbiyotida o'z o'rniga egadir. Hind olimlari tibbiyot yo'nalishida ko'plab asarlar yozdilar va ushbu qo'lyozmalar keying avlodlarga yetib kelishiga xissa qo'shdilar. Lekin ushbu tibbiyot kamchiliklardan holi emas edi. U ibtidoiy elementlarga asoslangan, shuningdek diniy tomondan iloxiylashtirilgan edi. Lekin ushbu tibbiyot ibtidoiy elementlarga ega bo'lib aniq nazariy va amaliy asoslarga ega emas edi. Mahalliy tabiblar "pandit" deb nomlanib ular ma'lum bir hujjatga yoki rasman tibbiy bilimlarga ega emas edilar. Tibbiyot an'anaviy xalq tabobatiga asoslangan bo'lib ushbu kasb avoldan avlodga o'tib kelar yoki ustoz shogird an'anasiga asoslangan edi. Tabiblar asosasn ish jarayonida malakaga ega bo'lar va mahalliy shifoxonalarga kelgan bemorlarning aksariyati kasallikdan tuzalmas edi. Ayrim hollarda bemorlar axvoli og'irlashgan holatda uyiga qaytar yoki shifoxonada vafot etar edi. Ushbu holat XIX – XX asrlargacha, yani Hindistonga Yevropaliklar

keng miqyosda kirib kelgungacha davom etdi. Lekin zamonaviy tibbiyotning keng tarqalishiga yana yuzlab yillar kerak bo'ldi. Hindistonga kirib kelgan yevropaliklarda tropik va bakteriologik kasalliklar, shuningdek mahalliy xalq orasida tez-tez tarqaladigan epidemiyalar doimo xavf solar edi. Shunday vaziyatda maxalliy tibbiyot bu masalalar oldida ojiz qoldi. Yevropaliklar esa ushbu muammo yechimi sifatida zamonaviy tibbiyotni shakillantira boshladilar. Shu tariqa Osiyo mamlakatlarida birinchilardan bo'lib Hindistonga zamonaviy g'arb tibbiyoti kirib keldi. Birinchi yevropacha umumiy kasalxonasi 1664-yil 16-noyabrda Madrasda Britaniya Sharqiy Hindiston kompaniyasining askarlarini davolash uchun tashkil etilgan¹. Ushbu kasalxonani tashkil etishda kompaniyaning agenti bo'lgan ser Edvard Vinter muhim rol o'ynagan. Dastlabki kunlarda shifoxona Fort-Jorjda joylashgan edi va keyingi 25 yil ichida u rasmiy tibbiy muassasaga aylandi. Gubernator ser Elixu Yel (dunyoga mashhur Yel universitetining dastlabki xayriyachisi) shifoxonaning rivojlanishida muhim rol o'ynadi va 1690-yilda Fort ichida unga yangi binolar berdi. Shifoxona Angliya-Fransiya urushidan keyin Fortdan ko'chib o'tdi va 1772-yilda hozirgi doimiy joyga joylashishi uchun 20 yil kerak bo'ldi. 1771-yilga kelib, o'sha paytgacha Arman ko'chasida joylashgan shifoxonaning yangi joylashuvi yakunlandi².

1772-yilga kelib, shifoxona yevropaliklar, yevroosiyoliklar va mahalliy aholiga G'arb diagnostikasi va davolash usullari va dori-darmonlarni tayyorlash usullarini o'rgatdi³. Ushbu o'qitilgan xodimlar malakali shifokorlarga yordam berish uchun o'sha paytdagi Madras guberniyasining tuman shtab-kvartirasidagi turli dispanserlarga joylashtirildi. Keyinchalik, shifoxona 1814-yilda Garrison kasalxonasiga aylantirildi. 1820-yilga kelib, muassasa Sharqiy Hindiston kompaniyasining na'munaviy kasalxonasi sifatida tan olindi. 1827-yilda D. Mortimer kasalxonaga rahbar etib tayinlandi. Madras tibbiyot kolleji Mortimar tomonidan boshqariladigan xususiy tibbiyot zali sifatida boshlangan va 1835 yilda gubernator ser Frederik Adams tomonidan ochilgan tibbiyot maktabiga aylantirilgan. Keyin gubernator maktabni davlat homiyligidagi maktab qilish to'g'risida farmon chiqardi va uni umumiy kasalxonaga biriktirdi. 1842-yilda "H" shaklidagi asosiy bino qurildi va kasalxonasi hindlar uchun ochildi. Bir vaqtning o'zida tibbiyot maktabi Madras tibbiyot kollejiga aylantirildi va 1850-yildan ishlay boshladi. 1928-va 1938-yillar oralig'ida bemorlar sonining ko'payishi tufayli

¹ Hamid, Zubeda (20 August 2012). "[The medical capital's place in history](#)". *The Hindu*. Chennai. Retrieved 15 September 2012

² "[Eight-storeyed outpatient building coming up at GH](#)". *The Hindu*. Chennai: Kasturi & Sons. 11 August 2018. Retrieved 20 October 2018

³ Sriram, V. (23 February 2015). "[A brief history of the General Hospital – a Chennai landmark](#)". *Madras Heritage and Carnatic Music*. V. Sriram. Retrieved 30 December 2022

shifoxona katta darajada kengaytirildi. A. L. Mudaliar Madras tibbiyot kollejining birinchi hind direktori etib tayinlandi. 1935-yildan boshlab turli bo'limlarning yaratilishi bilan yangi binolar qurildi va jamoat ishlari bo'limi kasalxonaga xizmat ko'rsatishni boshladi. XX asrning oxiriga kelib, hukumat eski binoni buzish va uning o'rniga 1,050 million funt sterlingga ikkita minora bloki qurishga qaror qildi. 1987-yil 10-iyulda shifoxonada birinchi transplantatsiya operatsiyasi o'tkazildi⁴. Kadavrga birinchi muvaffaqiyatli buyrak transplantatsiyasi 1996-yil yanvar oyida shifoxonada amalga oshirildi. 2007-yil aprel oyida hukumat kasalxonada Tamilnadu Tibbiyot Komissiyasi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan 200 o'rinli va shaxsiy hamshiralarga ega bo'lgan to'lov va foydalanish bo'limlarini ochishga qaror qildi. 2013-yil mart oyida shifoxonada 10 million rupiy qiymatiga ega 12 ta apparatdan iborat yangi buyrak dializ markazi foydalanishga topshirildi⁵.

Madrasdan so'ng 1796-yilda Kalkuttada xam shifoxona tashkil etildi . 1800-1820-yillar oralig'ida Madrasda to'rta kasalxona tashkil etilgan. Sog'liqni saqlash mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni qondirish uchun Kalkutta tibbiyot kolleji 1835-yil fevral oyida buyruq bilan tashkil etilgan bo'lib, u Osiyodagi birinchi g'arbiy tibbiyot instituti edi. Kalkuttadagi Tibbiyot kolleji qoshida 1852-yilda shifoxona tashkil topgan. 1860-yilda Lahor tibbiyot maktabi (keyinchalik Qirol Edvard tibbiyot kolleji deb ataladi). Lahorda ochilgan ushbu maktab Panjob shtatidagi dastlabki tibbiyot maktabi bo'ldi Shundan so'ng butun Hindiston bo'ylab shifoxonalar tarmog'i tashkil etildi. 1854-yilda Hindiston hukumati o'sib borayotgan kichik kasalxonalar va dispanserlar tarmog'ini dori-darmonlar va asboblardan ta'minlashga rozi bo'ldi. Kalkutta, Madras, Bombay, Mian Mir va Rangunda hukumat do'konlari omborlari tashkil etilgan. Kalkutta tibbiyot kollejining ochilishi bilan an'anaviy tibbiyot tugatildi, ingliz tili qabul qilindi va Yevropa modeliga asoslangan ta'lim berila boshlandi. Bengaliyada g'arb tibbiyot ta'limi boshqa hududlarga qaraganda tezroq tarqaldi. Ushbu ta'lim muassalarida mahalliy aholi, shu jumladan ayollar ham o'qishga kirishga qiziqish bildirishdi. Keyingi yillarda Madras (1835), Lahor (1860), Nagpur (1867) va Patnada (1874) tibbiyot maktablari tashkil etildi. Hisobotlar nomzodlarni sanitariya inspektorlari, shifoxona yordamchilari, armiya tibbiy xizmati bo'ysunuvchilari va mustaqil shifokorlar sifatida tayyorlash orqali qanday diversifikatsiya qilinganligini ko'rsatadi. Harbiy va fuqarolik ehtiyojlari uchun mahalliy shifokorlarni tayyorlash xalq uchun foydali deb hisoblangan, ular ommaviy emlash dasturlari bilan shug'ullangan va yevropaliklarga

⁴ "[Govt hospital performs its 1000th kidney transplant](#)". *Health India.com*. Health.India.com. 21 March 2012. Archived from [the original](#) on 26 January 2013. Retrieved 15 September 2012

⁵ "[Pay wards at General Hospital soon](#)". *The Hindu*. Chennai. 21 April 2007. Archived from [the original](#) on 25 January 2013. Retrieved 21 June 2012

qaraganda kamroq ish xaqqi olar edi⁶. 1918-yilda Dehlida “Lady Reading” salomatlik maktabi tashkil etilgan. 1930-yilda Kalkuttada “Butunhind gigiena va sog‘liqni saqlash instituti” tashkil etildi. 1939-yilda Kalkutta yaqinidagi Singur shahrida birinchi Qishloq sog‘liqni saqlash o‘quv markazi tashkil etilgan⁷. Yuqorida nomlari keltirilgan Lahor, Madras ,Bombey ,Dehli kabi shaxarlarda paydo bo‘lgan shifoxonalar Hindistonda Britaniya mustamlakachiligi tugaganidan so‘ng tashkil topgan Hindiston va Pokiston hukumatlari tomonidan saqlab qolindi va yanada kengaytirildi. Ushbu shifoxona va tibbiyot oliy o‘quv yurtlari yangi mustaqillikka erishgan ikki yosh davlatning zamonaviy tibbiyotiga asos bo‘ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Hamid, Zubeda (20 August 2012). ["The medical capital's place in history"](#). *The Hindu*. Chennai. Retrieved 15 September 2012
2. Mukhamedova, M. G., & Narzullaeva, D. S. (2020). Optimization of management of patients with chronic heart failure taking into account cardiovascular functional status. *GSC Biological and Pharmaceutical Sciences*, 12(2), 174-178.
3. ["Eight-storeyed outpatient building coming up at GH"](#). *The Hindu*. Chennai: Kasturi & Sons. 11 August 2018. Retrieved 20 October 2018
4. Sriram, V. (23 February 2015). ["A brief history of the General Hospital – a Chennai landmark"](#). *Madras Heritage and Carnatic Music*. V. Sriram. Retrieved 30 December 2022
5. Арнопольская, Д. И., & Мухамедова, М. Г. (2019). Опыт применения ривароксабана у онкологических больных. *Research'n Practical Medicine Journal*, 6(Спецвыпуск), 48-48.
6. ["Govt hospital performs its 1000th kidney transplant"](#). *Health India.com*. Health.India.com. 21 March 2012. Archived from [the original](#) on 26 January 2013. Retrieved 15 September 2012.
7. ["Pay wards at General Hospital soon"](#). *The Hindu*. Chennai. 21 April 2007. Archived from [the original](#) on 25 January 2013. Retrieved 21 June 2012
8. ["Medicine - Disease - Medical History of British India - National Library of Scotland"](#). *digital.nls.uk*. Retrieved 2020-08-25 Rai, Saurav Kumar (2014).

⁶ ["Medicine - Disease - Medical History of British India - National Library of Scotland"](#). *digital.nls.uk*. Retrieved 2020-08-25 Rai, Saurav Kumar (2014). ["Indianization of the Indian Medical Service, c. 1890s-1930s"](#). *Proceedings of the Indian History Congress*. 75: 830–832. [ISSN 2249-1937](#). [JSTOR 44158466](#).

9. Mukhamedova, M., & Arnopolskaya, D. (2013). *The Nitric Oxide System in Patients with Chronic Heart Failure. International Journal of Biomedicine*, 3(3), 180-183.
10. "[Indianization of the Indian Medical Service, c. 1890s-1930s](#)". *Proceedings of the Indian History Congress*. 75: 830–832. [ISSN 2249-1937](#). [JSTOR 44158466](#).

